

Слободян Володимир Ярославович
аспірант кафедри соціальної і гуманітарної політики
Національної академії державного управління
при Президентіві України

НАЦІОНАЛЬНА ЕЛІТА ЯК СУБ'ЄКТ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ

Консервативний підхід до дослідження питання національної еліти, її ролі і значення в державотворчих процесах в українській елітології започаткований В. Липинським. Особливість цього підходу полягає в тому, що В. Липинський, будучи безпосереднім учасником процесу відновлення і розбудови української держави в 1917 - 1919 р.р., а пізніше на власні очі спостерігаючи, як вона перетворюється в руїну, володіючи прогресивною на той час європейською освітою і гострим розумом, ставить перед собою питання: чому так сталося, що столітнє прагнення свободи, втілене нарешті у власній державі, перетворюється у попіл? Яку роль в цьому руїництві відіграла національна еліта і чи можна її називати взагалі національною і елітою? Як не допустити повторення в майбутньому стану бездержавності, такого непосильно тяжкого і властивого для українського народу впродовж століть [1] ?

Аналізуючи праці Г. Моски, В. Парето, Р. Міхельса і співставляючи їх з суспільно-політичними реаліями України, В. Липинський розробляє оригінальну концепцію національної аристократії, яка враховує як теоретичні здобутки тогочасної науки, так і специфіку української політичної дійсності, і покликана дати відповідь на складні питання елітогенезу української нації.

Консервативна концепція національної аристократії В. Липинського і сьогодні не втрачає своєї актуальності, тому що бачимо, що історія дійсно повторюється і не вчить тих, хто не хоче вчитися. Боротьба за владу, яка набула останнім часом явно вираженої форми і гостроти, призводить до втрати державою авторитету і міцності як на міжнародній арені, так і в середині

країни. Зазначене зумовлює необхідність наукового дослідження і з'ясування місця, значення і природи рушійних сил політичних змін – національної еліти в такому багатогранному і діалектичному суспільстві, як українське [2].

Серед науковців, які на професійному рівні досліджували зазначену проблематику, слід назвати таких вчених як: С. Бондарук, І. Гирич, К. Галушко, В. Гошовська, В. Ільїн, О. Крюков, В. Потульницький, М. Пірен, Я. Пеленський, В. Троцинський, Ю. Терещенко, Д. Дорошенко, Д. Донцов, Г. Моска, Р. Міхельс, В. Парето та ін.

Система поглядів та ідей Г. Моски, В. Парето, Р. Міхельса послугували теоретико - методологічною основою для розроблення В. Липинським концепції національної аристократії, яку він виклав в «Листах до братів - хліборобів» – головній праці мислителя, що побачила світ в 1922 р. у Відні.

Його наукове дослідження підпорядковувалось прагненню створити теоретичні засади реалізації великої мети – відродження української державності на основі власних національно - політичних традицій [3]. Втілити цей категоричний імператив В. Липинського покликана національно свідома, закорінена в українську культурну традицію, провідна верства – національна аристократія. Розмірковуючи над процесом розвитку і становлення нації, він зазначає: «Провід в перетворюванні всякого такого пасивного, хоч і відмінного від інших, але часто національно несвідомого колективу, в організовану, свідому себе націю, і провід в творенні все нових організаційних форм громадського життя вже усвідомленої нації – виконує скрізь і завжди певна активна меншість, яка завдяки своїй матеріальній і моральній силі висовується на чоло нації і творить оці динамічні – матеріальні і духовні – громадські вартости, що потім переймаються і присвоюються цілою пасивною більшістю нації, об'єднуючи її весь час в один суцільний, свідомий себе національний організм» [4, с. 243]. Як бачимо, В. Липинський, подібно класикам елітології, все суспільство поділяє на активну меншість і пасивну

більшість, відводячи першим роль творців динамічних, загально консолідуючих матеріальних і духовних громадських цінностей. Важливо підкреслити, що в концепції національної аристократії мислителя мова іде не тільки про активну меншість – політичну еліту, що покликана до управління і творення організаційних форм громадського життя вже самоусвідомленої нації, а про активну меншість – національну аристократію, завдання якої в історичному контексті полягає в дії, спрямованій на «перетворення національно несвідомого колективу в організовану свідому себе націю» [4, с. 244], що є значно складнішим, ніж управління вже сформованим національно - громадянським організмом. Така постановка питання ставить активну меншість – національну аристократію в становище надзвичайної напруги духовних і фізичних сил і вимагає від неї надзусиль, наджертвності і надпосвяти. Такі якості може проявити, на думку В. Липинського, глибокоідейна, органічно зв'язана з рідним краєм і занурена в його культуру і традицію консервативна матеріально продукуюча верства [5]. Вона покликана в динаміці суспільних перетворень і боротьбі між «нижчим, безпосереднім, егоїстичним інтересом одиниці і вищим, посереднім, а тому для одиниці менш зрозумілим, загальним інтересом колективу» [4, с. 244] виконувати роль організуючого і збалансовуючого начала, забезпечуючи тим самим узгодження інтересів, різних груп суспільства і його громадянську єдність і консолідацію.

Національна аристократія в теоретичній конструкції В. Липинського для спроможності виконувати своє покликання – творення української нації, наділяється владою у формі матеріальної сили і морального авторитету.

Матеріальна сила аристократії полягає, по – перше, в наявності в неї концентрованого прагнення до управління і організаційної суспільно - політичної діяльності, котра, за словами В. Липинського, виступає зовнішнім виявом «ірраціональної, стихійної волі до влади»; по - друге, представники національної аристократії – еліти, мають безпосередньо належати до політико -

управлінського класу держави, бути вповноважені за статусом і посадою на виконання владно - управлінських функцій і завдань державного апарату; по - третє, за майновим станом належати до класу власників, володіючи засобами виробництва, землею та іншими ресурсами, достатніми для забезпечення своєї матеріальної стабільності і незалежності[6].

Але самої матеріальної сили, на думку ідеолога консерватизму, недостатньо, щоб зватися національною аристократією. Грає велику роль не так матеріальна сила, як форма вияву цієї сили: «метод організації волі до влади і метод володіння засобами війни і засобами продукції» [4, с. 247].

Так, «метод організації волі до влади» – те, яким чином, за якими правилами і традиціями відбувається формування і відтворення політико - управлінського класу, його самооновлення, і «метод володіння засобами війни і засобами продукції» – тобто безпосередньо державно - управлінська діяльність та володіння, користування і розпорядження капіталами політичним класом має реалізовуватися національною аристократією таким чином, щоб мати в очах всього суспільства моральну легітимність і авторитет. «Моральний авторитет національної аристократії лежить в основі законності влади і правної свідомості всіх націй в тих добах їх історичного існування, коли влада єсть дійсно владою, коли аристократія єсть дійсно аристократією і коли кризи авторитету не руйнують життя націй так, як в сучасній безвладній, безавторитетній, беззаконній добі, що оце тепер ми з цілою Європою переживаємо» [4, с.248].

Зазначене дає нам підстави зробити висновок, що криза авторитету влади є причиною дезорганізації процесу розвитку нації, кризи громадської моралі, загострення суспільних конфліктів і росту соціальної напруги. На думку В. Липинського, самими кодифікованими актами законодавства і законами в широких масах населення ніколи не вдасться виховати почуття поваги і послуху перед законом, таким правовим актам має передувати моральний авторитет політико - управлінської еліти і тільки він, виступаючи зразком

правової культури і свідомості для всього суспільства у взаємодії із правовою системою, здатен забезпечити правопорядок, стабільність і створити умови для розвитку і становлення морально здорової і правосвідомої національної спільноти. «Тільки нова поява матеріально сильної і морально авторитетної аристократії може покласти основи для нових дійсно шанованих і авторитетних правних кодексів всякої нації» [4, с. 248].

Література

1. Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле (1914 – 1920р.р.) / Дорошенко Д. – К. : Темпора, 2007. – 632 с.
2. 20 років поневірян нації без еліти / Український тиждень : спеціальне дослідження. – 2011р. - №33 (198). – С. 5 – 93.
3. Крюков О. І. Політико - управлінська еліта України як чинник державотворення : дис. ... доктора наук з держ. упр. : 25.00.01 / Крюков Олександр Ігорович. К., 2007. - 252 с.
4. В'ячеслав Липинський та його доба : Книга третя. Наукове видання. – упор. Т. Осташко, Ю. Терещенко. – Київ : Темпора, 2013. – 796 с.
5. Бондарук С. Д. Роль еліти як суб'єкта соціального поступу в історіософії В'ячеслава Липинського : дис. ... кандидата філософ. наук : 09.00.15 / Бондарук Світлана Дмитрівна. – К., 1997. – 176 с.
6. В'ячеслав Липинський. Суспільно - політичні твори (1908 – 1917) / пред. Р. Пеленський, І. Гирич, О. Проценко. – Т. 1. – К. : Український письменник, 2015. – 784 с.